

*Encyklopedické heslo***HOŘÍ, MÁ PANENKO***Miloš Forman, 1967*

Námět a scénář: Miloš Forman, Jaroslav Papoušek, Ivan Passer. **Dramaturg:** Václav Šašek. **Kamera:** Miroslav Ondříček. **Hudba:** Karel Mareš. **Architekt:** Karel Černý. **Střih:** Miroslav Hájek. **Zvuk:** Adolf Böhm.

Hrají: Jan Vostrčil (předseda plesového výboru), Josef Šebánek, Josef Valnoha, František Debelka, Josef Řehořek, Vratislav Čermák, Václav Novotný, František Reinstein, František Paska, Ladislav Adam (členové plesového výboru), Josef Kolb (Josef), Jan Stöckl (Stöckl), Stanislav Holubec (Karel), František Svět (děda Havelka), Josef Kutálek (Ludva), Antonín Blažejovský (Standa), Stanislav Ditrich (číšník), Milada Ježková (Josefova žena), Alena Květová (Růženka), Hana Hanusová (Jarka), Marie Slívová (kandidátka na královnu krásy) aj.

Výr.: Filmové studio Barrandov, TS Šebor – Bor, a Carlo Ponti, Řím. 71 min., bar., 35mm. **Prem.:** prosinec 1967.

Videomedia:

LD (NTSC): Criterion Collection (USA). Předpokládané vydání: 1996.

VHS (NTSC): Rozebráno.

VHS (PAL):

Dějštěm filmu je požárnický bál v malé podkrkonošské obci. Při této příležitosti má být odevzdána pamětní sekýrka staříčkému čestnému předsedovi dobrovolného požárnickému sboru Lojziku Vránovi za jeho padesátiletou činnost. Součástí bálu je i tombola a volba královny krásy. Celá akce je nemotorně organizována uniformovaným plesovým výborem, který tu představuje autoritu i exekutivu. Slavnostní přípravy ještě nejsou skončeny a události se už začínají vymýkat organizátorům z rukou. Dohady o tom, kdo ukradl z tomboly dort jsou příčinou toho, že slavnostní obraz s požárnickou tematikou shoří. Kandidátky na královnu krásy se před hladovými pohledy členů výběrové komise ukrývají na dámském záchodě; místo nich je „zvolena“ žena středního věku. Nakonec vypukne v obci oheň, na který není nikdo připraven, a tak starému rolníku Havelkovi shoří střecha nad hlavou. Členové výboru mu náhradou odevzdají všechny tombolové lístky – ty jsou ovšem bezcenné, protože mezitím byla celá tombola rozkradena, včetně slavnostní sekýrky připravené pro Vránu. Děj končí téměř surrealisticky: Starý Havelka si uprostřed sněhové závěje lehá do postele, která jediná mu zůstala z vyhořelého domu – ale i tu už obsadil člen požárnické hlídky.

Formanova hořká komedie *Hoří, má panenko* se řadí k vrcholným dílům československé nové vlny šedesátých let. Je rovněž i rozhodujícím mezníkem v režisérově tvorbě a osobním životě: za necelý rok po premiéře bylo Československo okupováno cizími armádami a proces politické a kulturní liberalizace byl vystřídán represí. Veřejné promítání *Hoří, má panenko* a mnoha dalších filmů bylo zakázáno. Forman, který se v době invaze zdržoval v Paříži, odešel v roce 1969 do Spojených států, kde pokračoval v přerušené kariéře a kde dosáhl velkého úspěchu a ocenění.

Narativní struktura *Hoří, má panenko* je epizodická a časový rámec vyprávění téměř klasicky kompaktní – všechny události se odehrávají během jednoho večera. Na rozdíl od běžné filmové praxe i od Formanových předchozích celovečerních filmů nemá *Hoří, má panenko* individuálního hrdinu. Tematicky a stylisticky zaujímá Formanův třetí (poslední český a první barevný) film v umělcově tvorbě důležité místo: Režisér tu (dočasně) opustil své oblíbené téma dospívajícího člověka vstupujícího do neznámého, nedokonalého

Hoří, má panenko

Foto archiv

a nechápajícího světa dospělých (definované ve filmech *Černý Petr* a *Lásky jedné plavovlásky*). Obrátil tentokrát svou pozornost ke generaci lidí stárnoucích; v jejím křehkém vztahu ke světu ovládanému mocensky silnou střední generací našel tematiku ne nepodobnou problémům adolescence.

Film *Hoří, má panenko* vypadá na první pohled jako nezávažné žertování okolo nevydařené taneční zábavy a může být v této simplifikované poloze některými diváky pochopen. Za touto fasádou se ale skrývá konflikt individua se společenským establišmentem a jeho hodnotovým systémem reprezentovaným institucí. Téma konfliktu jedince s institucí nalezneme ve většině Formanových děl, počínaje samoobsluhou (*Černý Petr*) a konče císařským dvorem Josefa II. (*Amadeus*). V tomto ohledu si Formanovo dílo – jeho české i americké komponenty – uchovalo vzácnou vnitřní kontinuitu.

Požární sbor je rovněž institucí a podle Formana tím zajímavější, že tu jde o činnost dobrovolnou; jeho členové jsou funkcionáři spíše z vnitřní potřeby než z existenční nutnosti a berou svou činnost naprosto vážně. Dobrovolní hasiči posloužili Formanovi za terč jeho sžíravého pohledu ještě jednou (viz *Ragtime*, USA 1981). V obou případech vyvolala režisérova satira u části diváků kritické reakce a v Československu i ostré oficiální odsudky. Formanovi ovšem nešlo o individuální hasiče. Někteří diváci a kritici si tuto skutečnost neuvědomili a viděli v satirickém portrétu požárního sboru cechovní urážku (jiní kritizující umělcovu alegorii pochopili až příliš dobře).

Hasiči mají chránit občany před požáry. Oheň ve vesnici je ale zastihne naprosto nepřipravené a obyvatelé musí nakonec sami bojovat s rozzuřeným živlem prakticky holýma rukama. Tato skutečnost je ve filmu zobrazena s notnou dávkou hořkosti. Neschopní požárníci z filmu *Hoří, má panenko* jsou perfektní metaforou komunistické strany, totalitní vlády, ústředního či jiného výboru, jakož i mnoha dalších podobných organizací kdekoli na světě. Plesový organizační výbor je v konfliktu prakticky s celou společností, kterou

se snaží vést, odměňovat i bavit. Jeho členové se však neumějí dohodnout ani sami mezi sebou. Příběh hasičů, bálu a domu v plamenech měl pro české publikum dvojí atraktivitu: jeho symbolická rovina byla podepřena životní a občanskou praxí člověka v socialistickém státě; historicky byla tato příhoda zakotvena v incidentu z minulého století, kdy vyhořelo čerstvě dostavěné pražské Národní divadlo, neboť hasiči byli právě na bále.

Formanův humor bývá často doprovázen ironií. Jeho filmové postavy se dostávají do trapných situací (dobře známých už z předešlých Formanových filmů), při nichž divák podvědomě trne; oběťmi totiž bývají lidé sympatičtí nebo slabí. Někteří kritici se pobuřovali nad tímto „cynismem“ režiséra. Ušlo jim, že zde Forman nastavuje kritické zrcadlo společnosti, která takové situace připouští. Například jediný muž, který je přistižen u tomboly s ukradenou šunkou v ruce, je poctivec Josef, který chce potajmu vrátit maso ukradené jeho ženou. Jeho spoluobčané s ním však nesympatizují: naopak, chápou Josefovo veřejné ponížení jako trest za jeho neprominutelně hloupou poctivost. Také výběr kandidátek královny krásy nabízí celou řadu malých trapností vybudovaných na konfrontaci nepříliš pohledných, stydlivých a nezkušených mladičkových kandidátek s ještě méně pohlednými, obstarožními a jen o málo zkušenějšími muži výběrové komise. Celkové vyznění Formanova filmu je hořké.

Z hlediska stylového se realisticky pojatý film *Hoří, má panenko* váže k několika inspiračním okruhům: italskému neorealismu, k *cinéma vérité*, francouzské *nouvelle vague* (zejména Truffaut). Epizodická skladba filmu připomíná Felliniho. Tvůrčovou největší inspirací byla „volně ležící realita“. Forman patří k improvizujícím režisérům, kteří nekladou přílišný důraz na předem vypracovanou *mise-en-scène*. Podobně jako ve většině svých ostatních děl dovede režisér i zde jistou rukou vyhmátnout herce pro určitou roli – včetně herců neznámých i neprofesionálních. Forman je zkušený satirik a jak podotkl Josef Škvorecký, „bezmlostným pozorovatelem *comédie humaine*“. Jeho směs chaplinovské komedie a patosu a distancovaná charakterová kresba hraničící s karikaturou nese v sobě prvky z Gogola, Haška i Hrabala.

BIBLIOGRAFIE: **knižní:** Adler, Renata, *A Year in the Dark*. Journal of a Film Critic. New York: Random House, 1969. • Boček, Jaroslav, *Modern Czechoslovak Film 1945 – 1965*. Praha 1965. • Cook, David A., *A History of Narrative Film*. New York: Norton, 1991 (*Hoří, má panenko*, s. 692). • Cowie, Peter (ed.), *Hoří má panenko (Like A House on Fire)*. International Film Guide, 1969. London: Tantivy, s. 57. • Dewey, Langdon, *Outline of Czechoslovakian Cinema*. Informatics, 1971. • Hames, Peter, *The Czechoslovak New Wave*. Berkeley: University of California Press, 1985. • Henstell, Bruce (ed.), *Milos Forman, Ingrid Thulin*. Washington, D. C. 1972. • Liehm, Antonín J., *Closely Watched Films: The Czechoslovak Experience*. White Plains, N.Y.: International Arts and Science Press, 1974. • Liehm, Antonín J., *Příběhy Miloše Formana*. Praha 1993. • Liehm, Antonín J., *Miloš Forman: The Style and the Man*. In: *Politics, Art and Commitment in the East European Cinema*. David W. Paul, ed. London: Macmillan, 1983, s. 211 – 224. • Liehm, Mira – Antonín J. Liehm, *The Most Important Art: East European Film After 1945*. Berkeley: University of California Press, 1977. • *Miloš Forman*. In: *Dictionnaire du cinéma*. Jean-Loup Passek (ed.) Paris: Larousse, 1991, (bibliografické heslo s. 259 – 260.) • *Milos Forman*. In: *International Dictionary of Films and Filmmakers* 2. Chicago: St James Press, 1991. (bibliografické heslo, s. 295 – 296.) • Slater, Thomas J., *Milos Forman: A Bio-Bibliography*. Westport, Connecticut: Greenwood Press, 1987. • Škvorecký, Josef, *Všichni ti bystří mladí muži a ženy*. Praha 1991. • Whyte, Alistair, *New Cinema in Eastern Europe*. New York: E. P. Dutton, 1971. • Zvoníček, Stanislav, *25 let československé socialistické kinematografie a její vyhlídky*. Praha: Československý filmový institut, 1970. • Žalman, Jan, *Films and Film-Makers in Czechoslovakia*. Praha: Orbis, 1968. • **časopisecké:** Miloš Forman – Ivan Passer – Jaroslav Papoušek, *Hoří, má panenko*. Výňatek ze scénáře. Film a doba 13, 1967, č. 10, s. 516 – 529. • Adler, Renata, *Film Festival: A Muted comedy and a Deeply moving Documentary From Czechoslovakia*. New York Times 30. září 1968, 60. • Bates, Robin, *The Ideological Foundations of the Czech New wave*. In: *The emergence of Film Art* (Lewis Jacobs ed.). New York: Norton, 1979, 494 – 505. • *Československý film v zrcadle světové kritiky: Hoří má panenko*. Film a doba 12, 1968, č. 11, 568. • Gow, Gordon, *The Firemen's Ball*. Films and Filming, únor 1969, s. 41, 44. • Green, Calvin, *The Proper Study of Man*. Film Society Review, říjen 1968, s. 29 – 36. • Kauffmann,

ILUMINACE

Jan Uhde: Hoří, má panenko

Stanley, *The Long Weekend*. The New Republic, 19. října 1968, s. 28, 40. • Kopaněvová, Galina, *Dvě hodiny s Milošem Formanem*. Film a doba 14, 1968, č. 8, s. 399 – 405. • Polt, Harriet R., *The Firemen's Ball*. Film Quarterly 22, Winter 1968 – 1969, č. 2, s. 56. • Schrader, Paul, *Fireman's Ball*. (sic!) Cinema 5, 1969, č. 2, s. 46 – 48. • Soeldner, Ivan, *Hoří, má panenko*. Film a doba 13, 1967, č. 6, s. 301 – 305. • *The Firemen's Ball*. Filmfacts 11, 1969, č. 23, s. 417 – 419. • *The Firemen's Ball*. New York Times 1. 9. 1968, s. 80. • Taylor, John Russell, *Film Comedy with a Bite*. The Times 21. 11. 1968, s. 16. • Wilson, David, *The Firemen's Ball*. Sight and Sound, Winter 1968 – 1969, s. 46. • Wilson, John, *The Firemen's Ball*. In: *Magill's Survey of Cinema Foreign Language Films, vol 3*. (Frank N. Magill ed.) Englewood Cliffs, NJ: Salem Press, 1985, s. 1086 – 1090. • Uhde, Jan, *Institute ve filmech Miloše Formana*. Proměny 25, 1988, č. 1, 142 – 153.

CENY: Nominace na Cenu Americké Akademie (1968) • Polymnie – Múza tance a pohybu za rok 1967 za originální filmovou satiru • Cena Čs. federace filmových klubů Granátové jablko (spolu s filmy *Černý Petr* a *Lásky jedné plavovlásky*) • Přehlídka českých a slovenských filmů v Sorrentu: Stříbrná Siréna.

Jan Uhde